

Berlin. 2013. (-80)

A német főváros idén az 1933-as náci hatalomra jutásra emlékezik. Ezt idézik az áldozatok, emigrálók képei az Unter den Lindenen. A brandenburgi kapuval szemben archív fotón az első láger kapuja, még fából. „Ácsolói” a mellette levő képen: Hitler frakkban, Hindenburg vaskalapban, amint átadja a hatalmat. Az utcai tárlat mellett számos helyen látni egész évben kiállításokat, melyek a lerombolt sokféleség, sokszínűség tematikáját közvetítik. Így a Berlinische Galerie-ben, a *Művészet Berlinben 1933–1938*. Alcímében a kiközösítés és betiltás.¹ A visszatekintő, egyben előremutató tárlat a náci által lerombolt életművek gyűjteménye: Max Beckmann, Otto Dix, Otto Freundlich, Naum Gabo, Raoul Hausmann, Hannah Höch, Erich Salomon munkái. Fókuszba állítja az akkori, náci kultúrpolitika által megtört karriereket: Lou Albert-Lasardét, Gottfried Heinesdorfét, Rudolf Jacobiét, Anne Ratkowskiét és Joachim Ringelnatzét, valamint Werner Hegemann építész-kritikusét. Megmaradásuk csak a bátor műgyűjtőknek, galériáknak köszönhető. Az egymásra épülő kiállításor folytatása a KARL-HORST HÖDICKÉ életmű bemutatója.² A művész 1938-ban született Nürnbergben és csak 1957 óta él Berlinben. Méltatása szerint munkássága összefügg a várossal: annak élénk sokszínűsége váltakozik a sötéttel képein, mintha a színek harca folya. A neo-expresszionizmus meghatározó alakja lett, majd az új-vadaké. Kulcseleme a mozgás, ez adja munkái dinamikus struktúráját. Az 1960-as évek közepén Amerikában járt, s ez új impulzust adott kísérletező kedvének. Ezt jelzik absztrakt álló és mozgóképei, s ahogy művészeti anyaggá formálja a tárgyakat. Szokatlan kombinációival új értelmezést ad a dolgoknak. Leghatásosabb munkája a magasról lecsurgó fekete bitumen egy felfüggesztett hordóból, ami a kiállítás zárásakor ürül majd ki (*Hideg folyam*). Új formáival, médiák iránti nyitottságával sok fiatalra hatott.

Hogy a rombolás egyben esélyt adott az újnak, arról az első építésznő, HILDE WESTRÖM 100. születésnapjára rendezett kiállítás szól, fotókon mutatva be Berlin újjáépítésében betöltött szerepét, *A jövő városa* apartman modelljét (1957). Itt láthatók a falbontás utáni szimbolikus építkezések: Santiago Calatrava kupolaterve és Norman Foster Reichstag elképzelése, Axel Schultes kancellária makettje. Hödicke mentora a berlini Művészeti Akadémián Fred Thieler volt, maga is újító. A róla elnevezett díjat, amelyet Hödlickének is megítéltek, az idén a dán Sergej Jensen nyerte el, akinek a munkái külön térben láthatók.³ A zsűri az alapnyersanyagok innovatív használatáért díjazta, amelyeken viseletek nyomai, roncsolásai ugyanolyan fontosak, mint a festés. Nemcsak a piktúra, de a rajz, a performansz s a zene is fontos számára. Átlépi az anyagok és a művészeti ágak határait. A másik díjazott a szintén dán származású Tue Greenfort a berlini gázművektől (GASAG) kapott elismerést üvegművészetéért.⁴ Installációjában a gázlámpába led-izzókat szerelt, a vizuális tradíciót kombinálva a mai környezetvédelem szempontjával. (A galéria helyén korábban üvegraktár és az ólommal dolgozó üvegművészek bázisa volt.) Egy többemeletnyi térben Riccardo Vedova 1964 című installációja látható lebegő furnírsárkánnyal. Az Arte Poverára ható velencei művész 2006-os kiállítása után maradt itt ez az anyag.

A Mies van der Rohe tervezte Neue Nationalgalerie üvegdobozában az 1945–1968 közötti periódus művészete látható. *A megosztott égbolt*⁵ cím több jelentésű:

1 *Kunst in Berlin 1933–1938. Verfemt. Verfolgt. Verboten*, 2013. június 30 – augusztus 12; *Kunst in Berlin 1880–1980*, állandó kiállítás, Berlinische Galerie (továbbiakban: B.G.)
2 *K.H. Hödicke. Malerei, Sculpture, Film*, 2013. február 22 – május 27, B.G.
3 *Sergej Jensen*. Fred Thieler-Preis 2013, 2013. március 18 – június 17, B.G.
4 *GASAG Kunstpreis*, 2012. november 02 – 2013. április 8, B.G.
5 *Der Geteilte Himmel 1945–1968*, 2011. november 11 – 2013. szeptember 8. Neue Nationalgalerie

nemcsak Christa Wolf írásművére utal, a kettészakított Németországra, hanem a világ kulturális, művészeti megosztottságára is. Ennek metszéspontjaként a keleti zónából a szocialista realizmust mutatják meg, a másik oldalon az irányzatok sokféleségét, az absztrakttól a ZERO-ig, mint a szabadság szimbólumát Európától Amerikáig. A kiállítás utal a hidegháború atmoszférájára, előbb a német művészetten keresztül. Az első terem sötét képei az 1945-ös helyzetet, a múltat idézik – utalnak Auschwitzra. A romirodalommal (Heinrich Böll, Gruppe 47) egy időben a rom-művészet. Majd az újjáépítés mellett a berlini fal, a kubai krízis, a vietnámi háború nyomasztó hatásai (Baselitz, Wilhelm Förster, Ernst Wilhelm Nay, Werner Tübke). A szorongó érzést erősítik a címeikkel jelölt terek: *Sárga veszedelem, Vörös felhő, Vad Harlekinek frontja a háború romjain, Hat fegyveres istennő...* Ezek gyakran műalkotásoktól kölcsönöztek – Renato Guttuso, Harald Metzkes, Chris Simpkins –, kifejezve a rendezői elképzelést az erőszakról. Az utolsó rész címe *1968. június 4*. Ekkor lötték le Robert Kennedyt kortesgyűlésén, és ebben az évben készült el a Neue Nationalgalerie. Az épület is kifejezi, ami benn, a tárlaton is érvényesül: ez a periódus a gazdasági csodák és az új technikák kora is volt, amit a művészeti eszközök, médiumok mutatnak. Itt zárulnak le az 1960-as évek.

Nem messze az új művészeti negyedről, a Martin-Gropius-Bauban három kiállítás látható.⁶ Az amerikai MARGARET BOURKE-WHITE képei az 1920–30-as évekről, az amerikai és a sztálini „szovjet”, iparosításról ma már fotótörténeti, egyben történelmi dokumentumok. Érdekes párhuzamra adnak lehetőséget az akkori Németországgal. A berlini MICHAEL SCHMIDT *Élelmiszer* címmel mezőgazdasági termelési folyamatábrákat készít, az 1920-as évek objektív fotográfiájának módszerét felhasználva. A főtárlat a Bayer gyógyszeripari konzern gyűjteménye, a *Beckmantól – Warholig*, a mintegy 2000 műből 240-et választottak ki 89 művészttől. A gyűjtés a német expresszionistákkal kezdődött, mára azonban globálissá vált, beleértve Kínát és a mai német művészeket, közöttük MARTIN KIPPENBERGERT, akinek ezzel egy időben önálló kiállítása is látható Berlinben. Az egykori Hamburgi pályaudvaron nyílt tárlat nemcsak címével, de anyagával is szokatlan. *A Sehr gut/very good?* cím alapját a gyerekek képekhez tartozó minősítése adta, ezeket írta

6 *Von Beckmann bis Warhol. Kunst des 20. und 21. Jahrhunderts*, 2013. március 22 – június 09; Margaret Bourke-White: *Fotografien*, 2013. január 18 – április 14; Michael Schmidt: *Lebensmittel*, 2013. január 12 – április 1, Martin-Gropius-Bau

7 Martin Kippenberger: *Sehr gut/very good*, 2013. február 23 – augusztus 18; George Widener: *Secret Universe IV.*, 2013. január 25 – június 16; Martin Honert: *Kinderkreuzzug*, 2012. október 7 – 2013. április 7, Hamburger Bahnhof, Museum für Gegenwart, Berlin

JOSEPH BEUYS
I Am Searching for Field Character, installáció, részlet, Berlin, Hamburger Bahnhof
© Fotó: Eln Ferenc

fehér színű ecsettel fehérre festett vásznakra, melyeket fehér falakra (white cube) függesztettek fel: „fehér alapon fehér négyzetek”. Redukálása, túllépése annak, amivel a sokszínű művész próbálkozott a reklámgrafikától az installációig, enviromentig és a punkig. Nemcsak menedzselte a P.O. klubot, hanem bandát alakított (Grugas) és zenét írt. Erről készült fotói kollázsszerűen leterítve a keleti szárny márványpadlóján láthatók. Kippenberger életében döntöttek nyugat-berlini évei (1978–81), amikor új stílust hirdetett: a városnak szüksége van a festészet új kabátjára, aminek önmagát nevezte meg, de nem ismerték el. Képei nagy részét ételért, italért festette a Paris Bárban, majd „kirajzolta” magából rákbetegségét a *Medusa* ciklussal, melyet Géricault festménye alapján készített. Idén lett volna 60 éves (1953–97), „stílszerű” a tárlat a Bahnhofon, mint végállomáson. Ami valóban a jelen múzeuma, hiszen állandó gyűjteményében Beuys, Anselm Kiefer, Andreas Gursky, Thomas Struth munkái, valamint Lichtenstein, Rauschenberg, Warhol monumentális művei is megtalálhatóak. A hallban MARTIN HONERT *Gyerekkeresztesek* című kiállítása nyílt, mely a művész gyerekkori emlékképeiből építkezik három dimenzióban. Ő maga szobrászatot tanult Düsseldorfban, és a drezdai Szépművészeti Akadémián tanít. 29 alkotása személyes múltjának értelmezésére

épül a Mikulástól a ministráns gyerekekig, az ólomlovagoktól az „előljáró” felnőttek csoportjáig. Honert a régen történeteket vetíti ki, munkái érintetlen elemei a memóriának. Gyakran jellegtelen tárgyak kapnak jelentést képzeletében, melyek külön, színesen jelennek meg. Valójában az 1950–60-as években felnövő generáció szürke, unalmas, középszerű életének képét adta a tárlat, ami komplementere lehet a *Geteilte Himmelen* kiállított korabeli német műveknek.

A *Titkos Univerzum IV.* című kiállítás-sorozat azoknak ad lehetőséget, akik többnyire kimaradtak a hivatalos művészi kurzusokból. Az amerikai GEORGE WIDENER komplex számokkal kapcsolatos képei korai érdeklődéséből fakadnak a numerológia, naptárak, történeti tények, népességi statisztika, matematikai kalkulációk iránt. Tiszta struktúrák rajzaiban valós történeti események kalkulálhatóságát (*Titanic*) saját számításával elemzi. Speciális kódokat fejleszt a jövő szuperintelligens számítógépei számára. Hatott rá a mesterséges intelligenciakutatás (Ray Kurzweil), meggyőződése, hogy 2045-re az agy egybeolvad a számítérral, a tudatos gondolkodás szoftverré válik. Titkos algoritmusokon alapuló képeivel intelligens szórakozást kínál a szuperszámítógépnek, hogy alkalmas legyen az ember szolgálatára. Ez az első egyéni kiállítása Európában, melyen legfontosabbak a rajzok új elemei.

A Neue' melletti Kulturforumon már a 21. század grafikáit mutatja be az Ernst Schering Alapítvány gyűjteménye.⁸ Nonfiguratív, minimalista, konceptuális munkákat, különböző módokon – manuálisan (Bernhard Leitner, William Engelen), elektronikusan (Daniel Klemm) készült vonalrendszereket látni, az ismétlődő formáktól (Linda Karshan) a kaotikus megjelenésig (Owen Schuh). Mutatják, hogyan emelnek be rendszerekbe érzéseket, hangulatokat, állapotokat. Kapcsolódnak a média más elemeihez az akusztikus impulzusok (Jorinde Voigt), zenei sorok, táncok, diagramok, a rendszerek rajzolt formái. Egyben utalnak a rajznak mint médianak a szerepére.

⁸ *System und Sinnlichkeit. Zeitgenössische Zeichenkunst von Tom Chamberlain bis Jordine Voigt.* Kupferstichkabinett/Kulturforum, 2013. március 21 – augusztus 4.